

**ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ БЕЗПЕЧНОГО ВИКОРИСТАННЯ
ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ У СФЕРІ ДІЯЛЬНОСТІ
БУДІВЕЛЬНО-ЖИТЛОВОГО КОМПЛЕКСУ**

Дібров А.С. *к.е.н., доцент*

Одеська державна академія будівництва та архітектури, Україна

Постановка проблеми полягає в тому, що для діяльності житлово-будівельного комплексу (ЖБК) питання безпечного та ефективного використання природно-ресурсного потенціалу на виробництві та в побуті є досить важливим. Це зумовлено рядом чинників. По-перше, високий ступінь зносу основних виробничих фондів, та нестача інвестицій на їх відновлення створюють передумови до постійного загострення проблеми безпечного використання окремих природних ресурсів. По-друге, ситуація ускладнюється екстенсивним характером цього господарювання, що формувався десятиліттями, високим ступенем енерго- та ресурсомісткості виробництва. По-третє, підприємства ЖБК дуже слабо ведуть контроль за використанням наявного природно-ресурсного потенціалу та екологічною безпечністю свого виробництва. Вони ще не завжди зацікавлені в його економічному і раціональному використанні із-за недосконалого законодавства і недостатньої ресурсозберігаючої підготовки керівників багатьох трудових колективів.

Вказані чинники призводять до зростання природно-ресурсних витрат на виробництво багатьох будівельно-житлових послуг, втрат валового національного продукту та зумовлюють необхідність більш безпечно та економічно використовувати всі наявні природні ресурси.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років показав, що проблеми ефективного використання природно-ресурсного потенціалу в ЖБК, своєчасне прийняття управлінських рішень, особливо в умовах розвитку ринкових відносин, постійно знаходяться в центрі уваги науки і практики. Великий внесок у розробку цих проблем зробили такі відомі вітчизняні вчені: Буркинський Б.В., Степанов В.М., Харичков С.К. [1], Джигирей В.С. [2], Мельник Л.Г. [3] та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми полягає в тому, що аспекти безпечного та економічного використання окремих компонентів природно-ресурсного потенціалу на підприємствах будівельно-житлового комплексу ще недостатньо досліджені. Тому досить актуальними є питання впровадження в цій галузі достатньо ефективних методів раціонального ресурсокористування і аудиту природокористування.

Вибір будівельно-житлового комплексу як суб'єкту дослідження зумовлений тим, що він використовує велику кількість різноманітних природних ресурсів. На окремих його підприємствах виникає безліч проблем з використанням окремих природних ресурсів та утилізації відходів. Безпечне використання природно-ресурсного потенціалу у ЖБК важливе також тим, що від їх екологічної чистоти і якості залежить здоров'я населення всієї країни. З огляду на це, управління якістю впливу на навколишнє середовище

окремими підприємствами ЖБК є важливою основою його еколого-економічної діяльності. Для цього необхідні розробки системи ефективних та дієвих організаційно-економічних інструментів, здатних узгодити інтереси сфери будівельно-житлового комплексу та населення, а також забезпечити безпечний стан навколишнього природного середовища.

Виявлено, що господарсько-виробничі об'єкти ЖБК, як значні користувачі різноманітних природних ресурсів, використовують їх ще не досить економно та ефективно. Це призводить до поступового зменшення вільних міських земель, погіршення стану водних, повітряних, енергетичних, біологічних та деяких інших ресурсів і погіршення екологічної ситуації в багатьох місцях постійного проживання людей. Значний вплив на господарську діяльність підприємств ЖБК має зміна форми власності із державної в приватну, яка дає їм можливість діяти більш самостійно і досить специфічно.

Проведені нами дослідження [4, с.146-148] показали, що на безпечність та ефективність використання природно-ресурсного потенціалу в ЖБК істотно впливає діючий економічно-екологічний механізм управління, який ще не відповідає всім потребам сьогодення.

Природно-ресурсна діяльність розглядається зараз суспільством, як важлива складова природокористування кожного підприємства, яка представляє собою усесторонній комплексний план з досягнень цілей і завдань виробництва з раціонального і ефективного використання природних ресурсів та безпечного впливу на стан природного довкілля. Це зв'язуюча ланка між природно-ресурсною політикою та ресурсозберігаючими й екологічно-безпечними програмами окремих регіонів. Через брак коштів багато будівельно-експлуатаційних підприємств країни тривалий час не проводять необхідну заміну свого технологічного та передаточного обладнання, особливо енергетичного. На більшості з них воно вже відпрацювало свій технічний ресурс, чи являється вже значний час несправним [5, с.68]. Не завжди вони використовують якісні чи легальні матеріали.

Визначена система сучасних організаційно-економічних інструментів направлена на підвищення ефективності природокористування в сфері ЖБК з ціллю більш активної діяльності підприємств в ресурсозберігаючому, еколого-безпечному та природовідновлюючому напрямках.

В якості критеріальної бази організаційно-економічних інструментів рекомендується використовувати чотири основні групи показників.

1. Фінансово-коригуючі показники які враховують економічний стан підприємства (наприклад, його платоспроможність) та характеризуючі можливість поведінки підприємства у відповідь на зміну будь-яких параметрів системи (цін, податку, платежів);
2. Законодавчо-правові показники направлені на поліпшення економіко-екологічного захисту довкілля;
3. Управлінсько-контролюючі показники направлені на покращення організаційної діяльності на підприємстві;
4. Стимулюючі показники направлені на заохочення розвитку ефективної природно-ресурсної діяльності на підприємстві.

Слід відмітити, що різні форми організаційно-економічних інструментів являються в основному варіантами двох основних видів впливу на економічні інтереси підприємств:

податковий, який представляє собою вилучення доходу, і дотаційний, який представляє собою пряму або побічну передачу доходу.

В умовах складної економічної ситуації, нестачі інвестицій, соціальної напруженості у суспільстві проблеми раціонального природокористування не отримують належної уваги та особливо свого вирішення. Проведений аналіз природно-ресурсної діяльності виробничих підприємств показав, що основними чинниками їх рівня є забезпеченість ресурсами екологічної сфери та інтенсивність впливу на неї, ступінь ресурсно-екологічної свідомості населення, рівень державного регулювання. Визначені чинники повинні враховуватися при розробці і реалізації ресурсно-екологічних програм, при регулюванні природо-господарської діяльності з метою їх поліпшення. Для успішного подолання наслідків надмірного техногенного навантаження і запобігання виникнення негативних тенденцій в економіці природокористування ЖБК необхідно забезпечити підвищення рівня техногенної та ресурсно-екологічної безпеки їх діяльності, переважно, на основі інструментів, які запропоновані автором при вивченні цієї досить актуальної проблеми.

У результаті проведених досліджень [5, с.69-92] розроблено один із головних напрямів природно-ресурсної діяльності підприємства – природно-ресурсний аудит як метод соціально-адміністративного управління для посилення контролю за впливом господарської діяльності на довкілля. Головною відмінністю природно-ресурсного аудиту від екологічного [4, с.6-10] та фінансового аудиту є значне розширення сфери факторів, які досліджуються, зміна критеріїв оцінки та принципів проведення з метою отримання науково обґрунтованих рекомендацій щодо оптимальної організації робіт з раціонального природокористування та забезпечення відповідної якості навколишнього природного середовища на рівні який відповідає вимогам природно-ресурсних стандартів України та світу.

На наше глибоке переконання треба припинити виділення з центрального бюджету субвенцій і допомоги тій місцевій владі, яка не спромоглася визначитися зі своєю територією та землевласниками. Слід в короткий термін завершити відповідні земельно-кадастрові роботи щодо розмежування земель державної і комунальної власності та встановлення меж населених пунктів. А також необхідно всім адміністраціям закінчити проведення робіт по грошовій оцінці своєї землі, що дозволить їм своєчасно і в значному розмірі отримати відповідні надходження до місцевого бюджету від землекористування.

Слід забезпечити розроблення та затвердження в установленому порядку нормативно-правових актів щодо використання води, призначеної для господарських потреб, та щодо використання природних мінеральних вод відповідно до європейських директив.

Органам водного господарства необхідно затвердити норми споживання води для фізичних (питних), санітарно-гігієнічних, господарсько-побутових і технічних потреб по окремим регіонам. Треба зупинити неконтрольоване будівництво у всіх населених пунктах. Провести докладне планування території у суворій відповідності до їх Генерального плану та Програми розвитку зеленої зони. Поновлення будівництва буде можливе тільки в разі його відповідності вимогам згаданих документів.

Потрібно встановити сувору персональну відповідальність чиновників за прийняття чи погодження незаконних рішень і реформувати дозвільну систему у сфері будівництва та землекористування.

Для забезпечення дотримання технологічних, екологічних та санітарно-епідеміологічних вимог при експлуатації полігонів твердих відходів варто запровадити ліцензування послуг із захоронення побутово-промислових відходів. Потрібні й зміни до

Ліцензійних умов щодо дотримання перевізниками вантажів автомобільним транспортом екологічного законодавства та правил благоустрою населених пунктів. Це дасть змогу застосувати санкції та вилучати ліцензії у недобросовісних перевізників, які не довозять відходи до полігонів. Реконструкція всіх великопанельних будинків повинна проводитися із обов'язковим запровадженням сучасних технологій з підвищення їх теплоізоляційної здатності та ресурсо- і енергозбереження.

В Україні повинна бути розроблена досконала державна програма по переробці сміття тому що спалювання сміття та інші застарілі методи переробки – це вчорашній день і, крім того, це екологічно небезпечно. У Європі вже багато років використовують технології, завдяки яким при переробці сміття отримують тепло та електроенергію. І сьогодні потрібно говорити про те, що б такі програми були розроблені в нашій країні, і щоб вони успішно діяли.

Вихід від безперервного, абсолютно неконтрольованого нагромадження побутово-будівельних відходів вбачається у мінімізації їх кількості шляхом застосування новітніх досконалих технологій. Це повинно дати значний ефект їхньої переробки, знешкодження і зменшення. Слід своєчасно впроваджувати сучасні екологічні норми, стандарти та технічні регламенти, які повністю гармонізовані з європейськими аналогами.

Слід підвищити у 5 разів розмір накладених та стягнених штрафних санкцій зі всіх недбайливий виробників будівельних матеріалів та землевласників, тобто активно запроваджувати принцип: недбайливий господар більше платить. Ми маємо жорсткіше підходити до всіх хто нищить природу. Адже сьогодні відповідальність природокористувачів та власників землі зведена майже нанівець.

З метою покращеного використання ресурсно-енергетичного потенціалу в житлово-комунальному господарстві кожного міста слід інтенсивно впроваджувати відповідний «ресурсно-енергетичний паспорт» його житлових і нежитлових споруд та комунікацій.

Необхідно інтенсивно впроваджувати різноманітну ресурсно-екологічну безпеку всіх населених пунктів та постійно покращувати їх ресурсно-господарську діяльність. Кабінету Міністрів України необхідно створити у всіх регіонах відділи екологічної міліції, які б контролювали і відповідали за стан визначеного їм довкілля та за раціональність його використання. Екологічна міліція, за прикладом податкової міліції, повинна вести активну боротьбу з різноманітною ресурсно-екологічною злочинністю на місцях та суворо слідкувати за дотриманням природоохоронного законодавства всіма виробничо-господарськими структурами. Було б доцільно також розробити низку законопроектів з удосконалення системи державного контролю та нагляду за дотриманням цього законодавства, а головне – розробити та ухвалити такі закони, які б посилювали кримінальну та адміністративну відповідальність у разі їх порушень.

Кабміну потрібно негайно прийняти постанову про оснащення житлового фонду засобами обліку споживання води, газу і теплової енергії. Це успішно стимулюватиме економію цих ресурсів та покращить реформування ЖКГ. Без вирішення питання модернізації і енергозбереження у сфері теплотзабезпечення будь які інші питання енергетичної безпеки є малоефективними. Своєчасному вирішенню цього актуального питання можуть успішно сприяти залучені місцевими радами відповідні інвестиції.

Доцільно створювати сучасні екоміста, в яких би досить успішно виконувалися всі ресурсно-екологічні нормативи та створювались найбільш сприятливі природні умови для проживання.

Ми зобов'язані мінімізувати вплив на довкілля від нашої будівельно-господарської діяльності, впроваджувати програму зеленого офісу, а також заохочувати усіх працівників застосовувати екологічні принципи на практиці у їх повсякденній роботі.

Світовий досвід свідчить, що екологічно безпечне водокористування, збереження голубих ресурсів для майбутніх поколінь залежить не лише від рівня технологій, які використовуються. Значною мірою воно обумовлено управлінськими підходами, ступенем раціональності використання водних ресурсів, їх охороною і відтворенням. Впровадження басейнового принципу управління, удосконалення економічного механізму регулювання водних відносин, створення єдиної інформаційної системи моніторингу вод, ефективне користування землями водного фонду є невід'ємними складовими сучасного інтегрованого управління міст.

Потрібен повсюдний суворий громадський контроль за використанням наявного природно-ресурсного потенціалу в БЖК кожного регіону. Відповідальним працівникам районної та обласної влади слід регулярно звітувати перед громадою про проведену нею ресурсно-екологічну діяльність у відповідних засобах масової інформації, з активним обговоренням всіх аспектів цієї роботи та отриманням відповідної громадської оцінки. А також своєчасно представляти необхідну ресурсно-екологічну інформацію всім зацікавленим особам, наприклад, членам Товариства «Знання» України чи представникам інших природозберігаючих організацій.

Пріоритетними напрямками безпечного використання природно-ресурсного потенціалу у сфері сучасного розвитку будівельно-житлового комплексу визначено:

- використання екологічно безпечних ресурсів та державна підтримка діяльності по впровадженню стандартів якості;
- впровадження сучасних екологічних та організаційно-економічних засад природокористування;
- запровадження ринкових цін на всі природні ресурси;
- неухильне покращення рівня ресурсно-екологічної свідомості і відповідальності у всіх людей та суворе штрафування недбалих;
- покращення екологічного стану шляхом висвітлення знань про обмеженість природних ресурсів та всілякі негаразди, які виникають при негативній поведінці окремих людей;
- створення відповідних умов для ефективного використання відходів як енергоресурсу чи сировини та впровадження їх комплексної переробки і утилізації.

Висновок

Перспектива результатів досліджень полягає в створенні методології і інструментарію управління природно-ресурсним потенціалом, можливості використання методичних розробок і рекомендацій, особливо в сфері діяльності будівельно-житлового комплексу.

SUMMARY

The basic aspects of modern nature-usage in Ukraine have been considered with in indicating the main properties of the influence on the environment. The fundamental directions of the rational nature-usage have been lighted.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буркинський Б.В., Степанов В.Н., Харичков С.К. Економіко-екологічні основи регіонального природопольовання и розвитку. –Одеса: ИПРЭЭИ НАН України. - Одеса: Феникс, 2005. – 575 с.
2. Джигирей В.С. Екологія та охорона навколишнього природного середовища – К.: Т-во «Знання», КОО, 2007. – 422 С.
3. Основи екології. Економіка та управління природокористуванням/За заг. ред. Л.Г. Мельника – Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. – 759 с.
4. Дібров А.С. Економічний розвиток Південного регіону. – Одеса, Т-во «Знання та вміння», 2008. – 288 с.
5. Дібров А.С. Сучасні економіко-екологічні проблеми розвитку будівельно-житлового комплексу: Монографія. – Одеса, Т-во «Знання та вміння», 2008. – 200 с.